

บทที่ ๔

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาพัฒนาการรูปแบบวิธีการสอนของพระปราโมทย์ ปาโมชฺโช” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้ง วัตถุประสงค์ไว้ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาเรื่องปจฺจนา-วิสัยนาในพระพุทธศาสนา และพัฒนาการรูปแบบวิธีการสอนแบบถามตอบของพระปราโมทย์ ปาโมชฺโช

โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิง เอกสาร (documentary research) โดยศึกษาค้นคว้า เอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี และภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้ง วรรณคดี ฎีกา และรวมไปถึงตำรา เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยต่างๆ ของนักวิชาการทาง พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ข้อง และการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ที่เป็นพี่เลี้ยง การศึกษาวิจัย ครั้งนี้ได้ดำเนิน ตามหลักการที่ได้วางแนวทางไว้จนพบประเด็นคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และ ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๔.๑ บทสรุป

การศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ ทำให้พบประเด็นคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้คือ

หลักการสอนของพระพุทธเจ้าประกอบไปด้วยหลักการสอนทั่วไป คือ

(๑) หลักการสอนทั่วไปในเนื้อหาและเรื่องที่สอน (๑.๑) การสอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม ไปหานามธรรม (๑.๒) การสอนที่ลุ่มลึกลงไปตามลำดับขั้น (๑.๓) การสอนจากสิ่งที่แสดงได้ก็สอน ด้วยของจริง (๑.๔) การสอนตรงเรื่องและเนื้อหาต่างๆ (๑.๕) การสอนมีเหตุผลให้ผู้ฟังตรงตาม เห็นได้ (๑.๖) การสอนเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับผู้เรียน (๑.๗) การสอนในสิ่งที่มีความหมาย

(๒) ส่วนหลักพื้นฐานในการสอนที่เกี่ยวกับผู้เรียน มีดังต่อไปนี้ คือ (๒.๑) การรู้หรือ คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน (๒.๒) การปรับแนวการสอนให้เหมาะกับผู้เรียน (๒.๓) การ คำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน (๒.๔) การสอนให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (๒.๕) การสอนที่ ให้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกิจกรรมกัน (๒.๖) การสอนโดยเอาใจใส่ต่อผู้เรียนเป็น รายบุคคล (๒.๗) การให้โอกาสแก่ผู้เรียนที่ด้อยโอกาสกว่าผู้อื่นๆ หรือผู้ที่มีปัญหา

(๓) พุทธวิธีเกี่ยวกับผู้สอน ประกอบด้วย (๓.๑) การเริ่มต้นการสอนที่เหมาะสม (๓.๒) การสร้างบรรยากาศในการสอน (๓.๓) การสอนโดยมุ่งเนื้อหาเป็นสำคัญแก่ผู้เรียน (๓.๔) การสอนด้วยความเคารพ และ (๓.๕) การสอนด้วยอาการสุภาพ

ส่วนลักษณะคำสอนของพระพุทธเจ้าที่แบ่งเป็นนวัคสัตตสุสานได้จัดแบ่งเป็น ๘ ประการคือ (๑) สุตตะ คือคำสอนประเภทร้อยแก้วล้วน (๒) เคยยะ คือคำสอนประเภทร้อยแก้วผสมร้อยกรอง (๓) เวยยาकरणะ คือคำสอนประเภทที่เป็นอรรถธิบายโดยละเอียดเป็นร้อยแก้วล้วนๆ (๔) คาถา คือคำสอนประเภทร้อยกรองล้วน (๕) อุทาน คือคำสอนประเภทที่เปล่งขึ้นจากแรงบันดาลใจเป็นร้อยกรอง (๖) อิติวุตตะกะ คือคำสอนประเภทอ้างอิง (๗) ชาตกะ(ชาดก) คือคำสอนประเภทนิทานชาดก (๘) อัปภูตธรรม คือคำสอนประเภทเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย (๙) เวทัลละ คือคำสอนประเภทคำถาม-คำตอบ

ต่อมาในเรื่องวิธีการสอนนั้นมีวิธีการสอนในแบบต่างๆ ของพระพุทธเจ้า อันได้แก่ (๑) วิธีการสอนแบบสนทนา (สากัจฉา) (๒) วิธีการสอนแบบบรรยาย (๓) วิธีการสอนแบบตอบปัญหา (๔) วิธีการสอนแบบวางกฎข้อบังคับ ซึ่งในเรื่องวิธีการสอนแบบตอบปัญหานี้มีหลักวิธีการตอบปัญหาที่แสดงไว้ในสังคิสิสูตร ๔ ประการคือ (๑) ปัญหาที่พึงตอบตรงไปตรงมาตายตัว (๒) ปัญหาที่พึงย้อนถามแล้วจึงแก้ (๓) ปัญหาที่ต้องแยกความตอบ (๔) ปัญหาที่พึงยับยั้งเสีย

เมื่อทราบถึงหลักและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า มีประเด็นที่ควรทราบและทำความเข้าใจคือ เป้าหมายในการสอนของพระพุทธเจ้าทรงสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพื่อให้มีความสุขในปัจจุบัน เพื่อให้มีความสุขในอนาคตและเพื่อให้มีความสุขจากการบรรลุธรรม

กล่าวโดยสรุป วิธีการสอนแบบปุจฉา-วิสัชนานี้ เป็นวิธีการที่เป็นที่นิยมใช้ทั้งในเรื่องสมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบันกาล โดยมีการปรับบริบทมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับเหตุการณ์และสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันกาล

ประเด็นต่อมาที่นำมาศึกษา คือ หลักการสอนทั่วไปและหลักการสอนพื้นฐานของพระปราโมทย์ ปาโมชฺไซ สามารถดำเนินการตามกรอบวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งมีรายละเอียดดังได้สรุปไว้ข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึง พัฒนาการรูปแบบวิธีการสอนแบบการถามตอบดังต่อไปนี้

(๑) ประเด็นพัฒนาการในเรื่องหลักการสอนที่เป็นเนื้อหาและวิธีการปฏิบัติ ได้แก่ การดูจิต ซึ่งมีขั้นตอนในการดูจิต ๓ ขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรก คือ ต้องดูจิตให้ถึงจิต ขั้นตอนที่สอง คือ

ต้องดูให้เป็น ขั้นตอนที่สาม คือการดูจิตนั้นต้องดูบ่อยๆ ซึ่งการดูให้เป็นนั้นต้องดูให้ได้ใน ๓ กาล คือ (๑) ก่อนจะรู้ ต้องไม่ไปดักดูหรือดักรู้ (๒) ระหว่างรู้ ต้องไม่ถ่วงลงไปรู้ (๓) เมื่อรู้แล้วต้องไม่เข้าไปแทรกแซง

ในการดูจิตนั้น เมื่อดูเป็นแล้วจะต้องมีเรียนรู้ใน ๓ บทเรียนคือ สीलสิกขา จิตสิกขา และ ปัญญาสิกขา เพื่อใช้ในการเจริญสติในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาให้ตนเองมีสติที่เป็นปกติและบริสุทธิ์ขึ้น เมื่อมีสติแล้วต้องฝึกให้มีจิตที่ตั้งมั่นและเป็นกลางเพื่อที่จะได้เจริญปัญญาสามารถแยกธาตุแยกขันธ์ได้ จนจิตยอมรับความจริงโดยอัตโนมัติ ละสัถกายทิฏฐิได้เห็นความจริงว่า กายนี้ใจนี้ไม่ใช่เราได้เป็นพระโสดาบัน บรรลุเป้าหมายของปัญญาในแต่ละขั้น คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามีและพระอรหันต์ในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจตามมาก็คือ พัฒนาการรูปแบบวิธีการสอนแบบถามตอบที่กำลังได้รับความสนใจอย่างยิ่ง คือ การจัดอบรมการเจริญสติในชีวิตประจำวันที่จัดขึ้นเป็นเวลา ๔ วัน ๓ คืน ในอดีต และ ๓ วัน ๒ คืน ในปัจจุบัน

ในการอบรมที่จัดขึ้นประกอบไปด้วยกิจกรรมต่างๆ มากมาย เช่น การฟังเทศน์จากพระปราโมทย์ ปาโมชฺโชในสวนสันติธรรม การสวดมนต์ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น การสนทนากลุ่มย่อย การเดินจงกรม ซึ่งพัฒนาการจากรูปแบบการสอนของพระปราโมทย์ยังประกอบไปด้วยการพัฒนาวิธีการสอนของบรรดาลูกศิษย์ของพระปราโมทย์ ที่แต่ละคนมีเทคนิคและวิธีการสอนที่เป็นภูมิปัญญาในการสอนของแต่ละคน ไม่ซ้ำแบบกัน

ผลลัพธ์ของการสอนที่เกิดขึ้นคือ ผลลัพธ์จากการประเมินของผู้เรียนเองที่นำสภาวะธรรมหรือความเปลี่ยนแปลงของตนเอง มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ หรือถ่ายทอดให้ได้รับรู้กันจากประเด็นการส่งการบ้าน ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ผู้เรียนเหล่านั้นมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น คือมีสติที่บริสุทธิ์ มีจิตที่สงบ ตั้งมั่นและเป็นกลางมากขึ้น อีกทั้งการปฏิบัติภาวนาในระยะหลัง ผู้เรียนและผู้ภาวนาประสบกับสภาวะที่พัฒนาขึ้น คือ สามารถเดินปัญญาที่เป็นวิปัสสนาได้มากขึ้น คือ เห็นไตรลักษณ์ เห็นสภาวะที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป เป็นอนิจจัง ทุกขังและอนัตตา

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

แนวทางการดูจิตนี้ ผู้วิจัยเป็นหนึ่งในผู้ปฏิบัติที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเองมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า ๓ ปี ทำให้พบว่า แนวทางการดูจิตนี้เป็นสายตรงในการภาวนาเพราะวิธีการภาวนาหากเปรียบเทียบกับองค์ธรรมแล้วเป็นเรื่องของอริยสัจ ๔ ซึ่งเมื่อปฏิบัติไปแล้วจะเข้าใจว่าสิ่งที่กำลังเรียนรู้นี้เป็นการทำความเข้าใจกับกิจหรือหน้าที่ของอริยสัจ คือ รู้ทุกข์ ละสมุทัย แง้นิโรธ และเจริญมรรค โดยมีสติ

และปัญญาเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง ฝึกจนชำนาญกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันกับการดำรงชีวิตอยู่ ไม่ใช่การแยกว่าตอนนี้เป็นการทำงาน ตอนนี้เป็นการศึกษาปฏิบัติธรรม เนื่องจากการปฏิบัติธรรมสามารถทำได้ตลอดเวลา ทำได้ทุกขณะ ด้วยการมีสติอยู่กับปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาพัฒนารูปแบบวิธีการสอนแบบการถามตอบของพระปราโมทย์ ปาโมชฺโช จึงทำให้ไม่สามารถศึกษาประเด็นสำคัญอื่นได้ และทำให้ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นอื่นอีกมากมายที่น่าศึกษา ค้นคว้า เพื่อให้การศึกษาวิธีการสอนแบบอื่นๆ ก่อให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น อันมีประเด็นดังต่อไปนี้คือ

๑. ศึกษาพัฒนาการวิธีการสอนแบบสนทนา (สากัจฉา)
๒. ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนแบบถามตอบกับวิธีการสอนแบบอื่นๆ
๓. ศึกษาการพัฒนาการของผู้เรียนในรูปแบบวิธีการสอนของพระปราโมทย์ ปาโมชฺโช